

**КОМПОНЕНТИ І МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАСТУПНОСТІ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ
І ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
В ОРГАНІЗАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ І ВИКЛАДАЧІВ**

До організаційно-дидактичної функції вчителів та викладачів вищого навчального закладу, які працюють у профільній школі, зараховуємо не тільки вміння організувати навчальне заняття та самостійну роботу старшокласників як майбутніх студентів, запроваджуючи стимулювання, контроль, оцінювання результатів їхньої навчальної діяльності, а й уміння такої організації навчально-пізнавального процесу, коли забезпечується наступність психологічної, духовної, моральної, особистісної та інших сфер старшокласників, які стають студентами. Актуальною є проблема виявлення засад нової методології, розроблення науково-теоретичних основ обґрунтування забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу та можливостей технологічного її досягнення в педагогічній діяльності вчителів і викладачів.

Аналіз проблеми наступності в педагогічній теорії та практиці, зроблений нами в контексті державних документів, а також передової практики профільних навчальних закладів, ретроспективний досвід експериментальної роботи підтвердили необхідність визначення принципів, виявлення сукупності компонентів і механізмів забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу в педагогічній діяльності вчителів і викладачів.

Мета статті – розглянути характерні вимоги до педагогічної діяльності учителів і викладачів у забезпеченні наступності профільної школи і вищого навчального закладу, суть і зміст їхніх дій з реалізації компонентів та механізмів забезпечення динаміки наступності, що потребує відповідного формування професійної діяльності в зазначеному в статті напрямі.

У статті, згідно з логікою становлення і необхідністю подальшого розвитку педагогічної діяльності учителів і викладачів, забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу ми розглядаємо у взаємозв'язку цілісно-системного, інтеграційного, інноваційного, технологічного підходів. Під принципами забезпечення наступності вчителями і викладачами ми маємо на увазі теоретичні положення, що покликані спрямовувати системно-функціональне забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу в навчально-пізнавальному процесі. Принципи зумовлюють наукову теорію забезпечення такого виду наступності, мету й завдання, сутність і зміст підходів до її організації.

До принципів забезпечення наступності означених вище навчальних закладів зараховуємо такі:

1. Принцип цілісно-системного підходу, що потребує від учителів профільної школи і викладачів професорсько-викладацького складу виявлення вмінь для посилення взаємозв'язку вибраної необхідної і достатньої кількості компонентів і механізмів з метою досягнення системності педагогічної діяльності в організації навчально-пізнавального процесу [1].

Цей принцип впливає з розуміння організації змісту цього процесу як системи і передбачає пошук засобів, за допомогою яких можна виразити цілісність досліджуваного об'єкта, тобто охарактеризувати ті специфічні риси або властивості, які роблять об'єкт (педагогічну організацію навчально-пізнавального процесу) цілісним. Ціле і система доповнюються, але не перетинаються одне з одним.

Принцип цілісно-системного підходу є необхідним методологічним принципом в аналізі педагогічних явищ і процесів (у цьому випадку педагогічного феномену наступності профільної школи і вищого навчального закладу в навчально-пізнавальному процесі); передбачає розгляд цього процесу як складової частини навчально-виховного процесу і водночас як самостійної системи на рівні значущих компонентів – окремих підсистем, обов'язкову реалізацію таких механізмів, що забезпечують цілісність і відносну самостійність створених у педагогічній діяльності вчителем, викладачем прийомів, засобів, способів, адекватних вимогам наступності.

2. Принцип інтеграційного підходу вимагає від учителів профільної школи і викладачів професорсько-викладацького складу розуміння зумовленості інтеграції об'єктивними процесами взаємозв'язку і взаємозалежності навчального матеріалу різних навчальних дисциплін [2].

Дидактичну інтеграцію М. Берулава визначає як процес і результат взаємодії окремих структурних елементів систем освіти (цілей, змісту, методів, форм, засобів навчання), яка супроводжується зростанням системності, узагальненості та “щільності” знань учнівської молоді.

Цей принцип впливає із загальнонаукового розуміння поняття “інтеграція” як категорії, а також наявних визначень інтеграції у філософській, психологічній та педагогічній літературі (в кожному випадку припускається сукупність суттєвих ознак інтеграції, притаманних конкретній галузі). Реалізується принцип інтеграційного підходу в навчально-пізнавальному процесі, в організаційно-дидактичній діяльності вчителів, викладачів професорсько-викладацького складу.

Принцип інтеграційного підходу ставить такі основні вимоги до забезпечення наступності: розглядати інтеграцію як процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, як механізм забезпечення цілісності дидактичних технологій, встановлювати такі зв'язки між відносно незалежними раніше явищами, процесами, коли ці зв'язки є важливими визначають функціонування явищ, які інтегруються; об'єднувати елементи, що супроводжується

ускладненням та зміцненням зв'язків наступності між ними, взаємопроникненням елементів цілісної системи, переходом одних форм в інші; підходити до розуміння інтеграції як специфічної форми єдності змісту освіти, як взаємопроникнення інформації з одного навчального курсу в інший.

3. Принцип інноваційного підходу вимагає інноваційного характеру організації навчально-пізнавального процесу, виявлення творчого стилю педагогічної діяльності вчителями профільної школи і викладачами професорсько-викладацького складу, підвищення ними рівня педагогічної майстерності, компетентності, виявлення вмінь працювати в інноваційному режимі, що забезпечує розвиток навчально-пізнавального процесу. Оволодіння вміннями працювати в інноваційному режимі є шляхом відновлення, змін, упровадження інновацій у ході забезпечення наступності в педагогічній діяльності вчителів, викладачів професорсько-викладацького складу.

Одним із перших поняттєве визначення інновації дав К. Роджерс. У його трактуванні нововведення – це ідея, що є новою для конкретної особистості. Не має значення, є ця ідея об'єктивно новою чи ні. Вона існує в часі, що минув з моменту її відкриття або першого використання. Що стосується специфічних рис поняття “нововведення”, різні автори в основному підкреслюють, що за допомогою нововведень (змінювань, новинок) забезпечується розвиток, удосконалення, поліпшення.

Принцип інноваційного підходу спирається на відповідні механізми: інновація – це процес, тому виділяють стадії її здійснення (Найхоф); інновація – це змінювання, поліпшення, стосовно цілей (Марклунд, К. Ангеловські); інновація вносить нові, стабільні елементи (А. Пригожин); інновація – це особлива організація діяльності й мислення, що охоплює всю або частину сфери освіти (В. Щедровицький); інновація – це створення, освоєння, впровадження, розгляд педагогічного явища, яке здійснюється у часі.

4. Принцип технологічного підходу потребує технологічного характеру організації навчально-пізнавального процесу, дає змогу прогнозувати результати й управляти навчально-пізнавальним процесом у педагогічній діяльності учителями і викладачами професорсько-викладацького складу. Тут технологічний підхід спрямований на технологічну реалізацію цілей і завдань у забезпеченні наступності, на підвищення ефективності навчально-пізнавального процесу шляхом технологічного озброєння (дії, засоби, способи) цих суб'єктів.

Принцип технологічного підходу ставить такі основні вимоги до забезпечення учителями і викладачами наступності профільної школи і вищого навчального закладу в організації навчально-пізнавального процесу: спрямованість на технологічну реалізацію цілей, завдань, змісту, форм, методів, засобів навчаючої діяльності та навчальної діяльності старшокласників, які мають за мету стати студентами; удосконалення, підвищення результативності, ін-

тенсивності, інструментальності, технологічного озброєння (дії, операції і процедури) цих суб'єктів навчально-пізнавального процесу.

Принципи, що розглянуті вище, вважаємо провідними, на їх впровадженні ґрунтується організація забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу в педагогічній діяльності вчителів і викладачів. За таких вимог забезпечення наступності стає досвідом учителів профільної школи і викладачів вищого навчального закладу, які працюють у ній.

У такому разі наступність профільної школи і вищого навчального закладу в педагогічній діяльності вчителів та викладачів забезпечується ними в поступово-перспективному розгортанні змісту цілісно-системного, інтеграційного, інноваційного, технологічного підходу в навчально-пізнавальному процесі, шляхом системно-функціонального забезпечення наступності, коли вчителями і викладачами досягається ефективність професійної діяльності в ході організації неперервної допрофесійної та початкової професійної підготовки старшокласників – майбутніх студентів, розвитку їх особистості, спрямованості до професії, зв'язку науково-практичної та науково-дослідної роботи, формування практичної спрямованості під час навчальної діяльності, відповідно до вимог освітньої парадигми та вищого навчального закладу.

Критеріями організаційно-дидактичного забезпечення наступності в навчально-пізнавальному процесі вбачаємо: наявність певної єдності, цілісності взаємозв'язаних між собою компонентів системи педагогічної діяльності; єдність змісту освіти, взаємопроникнення інформації в діяльності вчителів, викладачів, у навчальній діяльності старшокласників; відновлення, зміст, упровадження інновацій у педагогічну діяльність учителів і викладачів; удосконалення, підвищення результативності, інтенсивності навчально-пізнавального процесу.

Наголосимо, що наведене вище організаційно-дидактичне забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу в педагогічній діяльності вчителів і викладачів є актуальним, тому що:

- впливає на розвиток теорії та практики забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу в організації педагогічної діяльності вчителями і викладачами;
- сприяє розробленню, практичному впровадженню вчителями і викладачами технологій організації забезпечення наступності цих навчальних закладів у навчально-пізнавальному процесі;
- відповідає вимогам організації освітнього процесу в сучасній профільній школі і вищому навчальному закладі;
- сприяє неперервності освітнього процесу профільної школи і вищого навчального закладу та підвищенню якості освіти.

Зазначимо, що в близькій до нашого дослідження монографії С. Годника “Процес наступності вищої і середньої школи” досліджено умови і мож-

ливості двостороннього вдосконалення педагогічної діяльності вищого навчального закладу і середньої школи як єдності їхніх педагогічних систем. Але організація забезпечення наступності вищого навчального закладу і середньої школи в педагогічній діяльності викладачів і вчителів цих навчальних закладів ним не розглядається [3].

Втім, щодо організації педагогічної діяльності є корисними такі думки автора:

- неперервність стосується зовнішньої сторони педагогічного процесу (місце, час, організація діяльності), наступність – його внутрішньої суті. Педагогічна наступність необхідна у зв'язку з тим, що розвиток у конкретній ситуації є завжди дискретним і саме дискретність є базою функціонування наступності, а неперервність – її умовою;

- наступність передбачає внутрішні зв'язки суміжних етапів педагогічного процесу, пояснює характер їх реалізації;

- наступність розкриває характер зв'язків між знаннями, вміннями і навичками, їхню внутрішню природу, забезпечує тим самим цілісність навчально-пізнавального процесу;

- наступність відбувається в єдності з перспективністю в педагогічній діяльності (перспективне планування, реалізація педагогічних завдань неможливі без забезпечення наступності);

- характерні наслідки незабезпечення наступності виявляються в повторенні діяльності педагогів та старшокласників, студентів, невідповідності їх до нового етапу роботи, у порушенні необхідних взаємовідносин між педагогами й учнями;

- наступність є компонентом педагогічної майстерності;

- для педагогів наступність виступає у вигляді: логіки розвитку шкільних і вузівських дисциплін; логіки розвитку навчально-пізнавального процесу в школі і вищому навчальному закладі; послідовності загального розвитку особистості старшокласника, що стає студентом; кваліфікованого розв'язання суперечностей у педагогічній системі вищої і середньої школи.

Ці положення зумовлюють необхідність подальшого розгляду організаційно-дидактичного забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу в педагогічній діяльності вчителів і викладачів в сучасних умовах, розроблення його динамічного стану.

Дослідження показало необхідність розгляду психолого-педагогічних положень, що становлять підґрунтя забезпечення наступності профільної школи і вищого навчального закладу в організаційній діяльності вчителів і викладачів у навчально-пізнавальному процесі на базі досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених.

Зміст цих положень розкриваємо через компоненти і механізми поступово-перспективного запровадження цілісно-системного, інтеграційного, ін-

новаційного, технологічного підходів учителями і викладачами професорсько-викладацького складу:

1. Особливості професійно-педагогічної діяльності. Забезпечується наступність: змісту навчальних планів, робочих програм; організаційних форм (урок, лекція, практичне заняття, самостійна робота); загального розвитку особистості суб'єктів навчальної діяльності (старшокласник, студент); “продуктів” їх діяльності; методів діагностування та оцінювання результатів навчання, виховання, розвитку (Н. Кузьміна).

2. Реалізація психологічної структури педагогічної діяльності, що включає:

– гностичний компонент. Забезпечується наступність: змісту навчального матеріалу і методів впливу на старшокласників – майбутніх студентів з урахуванням вікової динаміки індивідуально-типологічних особливостей старшокласників, що стають студентами; організації педагогічної діяльності вчителів і викладачів (на основі аналізу їх досягнень і недоліків);

– проектувальний компонент. Забезпечується наступність: цілей і завдань навчання; планування навчальної діяльності старшокласників як майбутніх студентів; планування педагогічної діяльності вчителями і викладачами;

– конструктивний компонент. Забезпечується наступність: стратегічних завдань (вибір і композиція змісту інформації; проектування навчальної діяльності старшокласників з її засвоєння; проектування власної педагогічної діяльності);

– організаційний компонент. Забезпечується наступність умінь учителів і викладачів оперативно розв'язувати завдання організації різних видів навчальної діяльності старшокласників у ході оволодіння ними загальноосвітньою профільною, допрофесійною та початковою професійною підготовкою;

– комунікативний компонент. Забезпечується наступність педагогічно доцільних взаємовідносин (Н. Кузьміна).

3. Упровадження в індивідуальному стилі педагогічної діяльності моральних і професійних основ. Забезпечується наступність: позитивного ставлення до педагогічної роботи, до старшокласників як майбутніх студентів, до себе; загальних педагогічних настанов і прагнень; індивідуального стилю педагогічної діяльності (О. Бодальов, С. Георгієва, Б. Кларк (B. Clark), Я. Коломінський, Е. Костяшкін).

4. Конструювання структури функцій педагогічної діяльності, серед яких виділяємо:

– загальнотрудові. Забезпечується наступність: конструктивної функції (проектування системи дій у педагогічній діяльності вчителями і викладачами); організаційної функції (подальший розвиток контактів зі старшоклас-

никами як майбутніми студентами та колегами); дослідної функції (нарощування своїх знань та вмінь дослідження);

– педагогічні.

Забезпечується наступність:

а) інформаційної функції (поглиблення знань у володінні навчальним матеріалом, упровадження методичного інструментарію, який забезпечує найкращу організацію знань старшокласників як майбутніх студентів, сприяє усвідомленому їх засвоєнню);

б) мобілізаційної функції (активізація пізнавальної діяльності старшокласників, що стають студентами, організація їхньої самостійної роботи, підтримка і розвиток інтересу до навчання);

в) розвивальної функції (врахування індивідуально-психологічних характеристик і вікових особливостей старшокласників як майбутніх студентів, розвитку їх здібностей і якостей особистості);

г) орієнтаційної функції (формування у старшокласників соціально підтримуваних мотивів поведінки, активної життєвої та професійної позиції) (О. Щербаков).

Висновки. Таким чином, у статті обґрунтовано теоретико-методичну сукупність компонентів забезпечення наступності (особливості професійно-педагогічної діяльності, психологічну структуру педагогічної діяльності, індивідуальний стиль педагогічної діяльності, структуру функцій педагогічної діяльності) та механізми динаміки забезпечення наступності (врахування, вибір, планування, проектування, реалізацію, запровадження, формування, конструювання, поглиблення, активізацію, подальшу підтримку) в педагогічній діяльності вчителів і викладачів. Підкреслимо, що вони підтверджують багатозначність та багатокомпонентність наступності і вимагають глибокого розуміння їх змісту та творчого запровадження.

Перспективами подальшого розгляду є:

– оволодіння принципами забезпечення наступності профільної школи та вищого навчального закладу як новою теорією, що містить вимоги, мету, завдання, уміння такого забезпечення, уміння проведення моніторингу забезпечення наступності, оцінювання її ефективності та діагностування досягнутих результатів;

– глибоке розуміння системності як основи підвищення ефективності у створенні технологічної системи навчання (наявність єдності, цілісності взаємопов'язаних між собою елементів); інтеграції як посилення системності, узагальненості, як взаємопроникнення елементів технологічної системи навчання; інновації як особливості організації діяльності й мислення учителів і викладачів у навчально-пізнавальному процесі; запровадження моніторингу наступності навчально-пізнавального процесу в розкритих вище підходах,

вибір методів оцінювання її ефективності, методик діагностування досягнутих суб'єктами результатів.

Дуже важливим є усвідомлення суті і змісту поступового розгортання вищеназваних підходів у реалізації сукупності компонентів і механізмів забезпечення динаміки наступності, що потребує підвищення ефективності професійної діяльності вчителями і викладачами в такому забезпеченні.

Ці компоненти та механізми динаміки забезпечення наступності слід розглядати з урахуванням відомих психолого-педагогічних досліджень, що вимагає глибокого їх усвідомлення та формування вмінь їх технологічного запровадження в педагогічній діяльності вчителів і викладачів.

Таким чином, теоретичне осмислення сучасного досвіду педагогічної діяльності вчителів і викладачів дало змогу розробити теоретико-методичні основи забезпечення динаміки наступності профільної школи і вищого навчального закладу в організації навчально-пізнавального процесу.

Література

1. Большая советская энциклопедия / [гл. ред. А.М. Прохоров]. – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1974. – Т. 18 – 632 с.
2. Гризун Л.Е. Трансформація інтеграції наукових знань у навчальних дисциплінах / Л.Е. Гризун // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць. – К. ; Запоріжжя : [б. в.], 2005. – Вип. 35.
3. Годник С.М. Процесс преемственности высшей и средней школы / С.М. Годник. – Воронеж : изд-во Воронежского университета, 1981. – 207 с.
4. Демидова И.Ф. Педагогическая психология : учеб. пособ. / И.Ф. Демидова. – М. : Академия ; Трикста, 2006. – С. 143–158.

КОРНІЛОВА Н.Ю.

ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА КЕРУВАННЯ РУХАМИ ЛЮДИНИ

Серед вітчизняних вчених немає одностайної думки щодо координаційних здібностей і спритності, які відображають вміння керувати рухами. Спираючись на концепцію багаторівневого ієрархічного управління рухами [2], В.І. Лях поділив координаційні здібності на два класи і виділив дві групи, які підпорядковуються виключно фізіологічним механізмам регуляції вільних вправ [6].

Проведений аналіз літературних джерел свідчить, що проблема керування рухом людини була в центрі уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Методологічною основою досліджень стали наукові праці М.О. Бернштейна з нейрофізіології і механіки основ поведінки людини. Також значний поштовх до формування сучасних теорій керування рухом дали